

De Tegen tijd

Nieuwsbrief Brussels Brecht-Eislerkoor december 2006

Brecht en zijn “Todsager”

Alles houdt verband met alles. We worden soms meegesleept in de informatiestroom. Een woord brengt een ander mee, een naam roept een andere naam op. Dat hebben we al meermaals ontdekt tijdens de voorbereiding van nieuwe producties. In het begin is het thema ons maar weinig bekend. Dan begint een zoektocht waarbij we doorgaans geleid worden door het toeval of door een zoekmachine à la Google.

Van Neruda over Hikmet naar Boon. Van Brecht naar Orff (o, maakte die ooit deel uit van de kring van progressievelingen rond onze Bertolt ?) Van een windzuchtje in de boomkruinen kom je terecht in het tumult van een boksmatch (niet zo verwonderlijk eigenlijk bij boksfanaat Brecht). En van Brecht weer naar Benjamin Britten met diens *Children's Crusade*. En van diezelfde Britten – antifascist en/of anarchist afhankelijk van de bronnen – heeft het koorstuk *Advance Democracy* een plekje veroverd in ons aller harten en repertoire. Het was dirigente Lieve die het lied voor ons opspoorde, waarvan de muzikale lyriek ons koor aanspreekt. Maar wie was die Swingler ?

Drie keer al hebben we *Brecht voor de Raap* opgevoerd. Er was natuurlijk kritiek, maar die sloeg niet op essentiële punten, dunkt ons. Hartverwarmend was het enthousiasme van het publiek – onder wie specialisten en docenten - en de organisatoren en het goede gevoel dat we al aan de optredens overhielden. In dit nummer trouwens nog wat achtergrond over de productie. Wat is de *Krijtkring* en wie is die Luc die erachter schuilgaat ? En wie is die Holländer die de mannen eruit gooit ?

Bij dit alles een ongewild humoristisch detail : Google leidde ons naar die speciale *Chorus* van Benjamin Britten via een toekomstgericht programma van G.W. Busch , de fameuze *Advance Democracy Act* die freedom belooft aan de Irakezen en tegelijk de oliebevoorrading van het Westen veilig stelt. Wat dan weer het lied van de *Schelpen uit Margate* oproept. Wie durft te zeggen dat de geschiedenis zich nooit herhaalt ?

Sabine en Erica

In dit nummer :

Brecht als passant van onze tijd (deel 2 van de Brechtfilosofie cursus)

De Krijtkring (Brechtproductie)

Friedrich Holländer (Brechtcomponisten)

Het Festival van het politieke Lied *zaliger* (koorverhalen)

Over de Keizers van de *Moldau* (zingen - zingen - zi-i-i-ingen)

Randall Swingler (zingen - zingen - zi-i-i-ingen)

Ons alle koorleven

Koorgeritsel

Nootweer en Nootzaak (koorgeschiedenis deel 2)

Brecht als passant van onze tijd

kleine Brechtfilosofie in vier delen, deel 2

Marianne Kesting bespreekt in haar Brecht-biografie vier essentiële thema's voor zijn levenshouding en levensvisie : Baal of de ongebreidelde levensenergie hadden we al ; de veranderbaarheid van de wereld als hoop en de vriendelijkheid komen nog.

In deel 2 staan de twijfel, de onmacht en de eenzaamheid centraal.

stadsoerwoud

Als het om Brechts filosofie of mensbeeld gaat, wordt nogal eens verwezen naar zijn theaterstuk *Im Dickicht der Städte* (In het stadsoerwoud - 1927). Brecht schrijft zelf in de toelichting bij het stuk : "Er zijn vandaag katastrofen waarvoor het motief sport is. Theater is zo'n catastrofe. Theater is een strijd zonder reden en zonder vijandschap. Er is geen overwinning op punten, maar het gaat om het bestaan zelf. Het spreekt dat theater, echt gepassioneerd theater, riskant en ongezond is. (...) Breekt u zich het hoofd niet over de motieven van deze strijd, maar neem deel aan het menselijk drama. Beoordeel onpartijdig de strijdtechniek van de tegenstander en richt uw aandacht op de afloop." Dat is de essentie van theater en van het bestaan.

Shlink, rijk, geel en oud, neemt het op tegen Garga, arm, wit en jong. De inzet is liefde, gratuite liefde. Het stuk bestaat uit elf scènes die tien rondes uit een boksmatch verbeelden plus een extra scène ter viering van de overwinnaar. Stijdtoneel is Chicago, omdat het de archetypische "stad van ijzer en vuil" is. Brecht citeert uit de gedichtcyclus *Une Saison en Enfer* van Rimbaud en alludeert op diens relaties met Verlaine. Homo-erotiek, sadisme en masochisme zijn nooit ver weg, maar het wordt allemaal gepresenteerd in een motiefloze context.

In een beslissende scene bekent Shlink dat hij 40 jaar eenzaamheid achter de rug heeft en daarom nu aan de ziekte van de planeet lijdt, namelijk de zucht naar contact. En de enige manier om dit te bereiken is door strijd en vijandschap, de "romantische tegenhanger van de liefde". En Shlink gaat voort : "De eindeloze isolatie van de mens maakt echter zelfs vijandschap tot een onbereikbaar doel. Zelfs met dieren kun je geen begrijpende relatie opbouwen ... Toch blijven de mensen elkaar opzoeken om zich iemand te bemachtigen die ze in hun ontroostbare eenzaamheid aan hun zijde kunnen houden. En de generaties kijken koud in elkaars ogen ... Het oerwoud ! Daar komt de mens vandaan. Harig, met apentanden, goede beesten die weten hoe te leven. Alles was er zo simpel, ze verscheurden er gewoon elkaar." Garga moet niet weten van al dat metafysisch gezwets en hij gunt Shlink zelfs de strijd niet. Hij wil ten koste van alles overleven. Shlink ziet dan nog maar een uitweg, namelijk zelfmoord. Garga pikt in de laatste scene als overwinnaar het vermogen van Shlink in, verkoopt dan nog zijn vader en zuster, en verdwijnt in het stadsoerwoud : "Het is goed om alleen te zijn. De chaos is nu voorbij. Maar dat was wel de beste tijd."

duistere tijden

Dit is een Brecht die we vanuit onze keuze voor zijn politieke liederen niet zo goed kennen. We zingen wel over de *Finstern Zeiten*, maar Brecht heeft heel wat meer gedichten die over onmacht, eenzaamheid en depressie gaan. (Opgepast : de redactie gaat jullie duitskennis nog eens op de proef stellen !)

*Ich bin gefallen, wie mich nun erheben ?
 Ein wenig Ruhe möchte Wunder tun.
 Ich würde gern erst morgen wieder leben
 Wüsst ich nur, dass auch meine Feinde ruhn ! (1941)*

De Zwitserse schrijver Max Frisch noemde hem een “passant van onze tijd”. Hij gaat voorbij, kan het niet echt vastpakken of is al bij het volgende aanbelandt.

*De wielwissel
 Ik zit op de berm van de weg.
 De chauffeur wisselt het wiel.
 Ik ben niet graag waar ik vandaan kom.
 Ik ben niet graag waar ik naartoe ga.
 Waarom bekijk ik wielwissel
 Met ongeduld ? (1953, vertaling Koen Stassijns)*

Herbert Lüthy schreef in 1952 een merkwaardig artikel. Brecht leefde toen nog. Het verscheen in *Der Monat* Nr 44 en heette *Vom Armen Bert Brecht*. Het staat nu op het net bij de Central and Eastern European Online Library (www.ceeol.com). Het artikel begint met een citaat uit het gedicht *Vom armen B.B.* : “In mir habt ihr einen, auf dem könnt ihr nicht bauen”. De toon is meteen gezet. Ook Lüthy beschrijft Brecht als iemand die fundamenteel eenzaam is ; nooit zijn gezicht laat zien ; commentaar heeft, maar zich nooit geeft. Brecht heeft het verwoordt in zijn *Ballade van de geheimen van elke man*.

*Und doch hat er was auf dem Grund seines Herzens
 Und das weiss kein Freund und nicht einmal sein Feind
 Und sein Engel nicht und er selbst nicht, und einstmals
 Wenn ihr weint, wenn er stirbt : das ist's nicht, dass ihr weint.
 Und vergesst ihr ihn, es ist nicht schad
 Denn ihr seid betrogen ganz und gar
 Weil er niemals, den ihr kanntet, war
 Und der Täter nicht nur seiner Tat. (...)*

*Ihr, die ihr ihn werft in die schmutzgelben Meere
 Ihr, die ihr in schwarze Erde ihn grabt :
 In dem Sack schwimmt mehr, als ihr wisst, zu den Fischen
 Und im Boden fault mehr, als ihr eingescharrt habt. (1920, uit *Hauspostille*, 1927)*

Er is geen brug, geen uitgestoken hand om de mens uit zijn eenzaamheid te halen.

*Wenn ich mit dir rede
 Kalt und allgemein
 Mit den trockensten Wörtern
 Ohne dich anzublicken ...
 So rede ich doch nur
 Wie die Wirklichkeit selber ...
 Die du mir nicht zu erkennen scheinst. (uit *Lesebuch für Städtebewohner*, 1927,
 later hernomen als *Me-tis Strenge* in het *Buch der Wendungen*)*

twijfel

Hoewel Brecht vooral de dichter van hoop en strijd is, zingt hij ook van twijfel en onmacht. *Liturgie vom Hauch* gaat over de Grote Beer die zal komen. Maar Brecht schreef ook het *Lied vom Rauch* dat misschien niet toevallig de auch-klank echoot. En komt daar het thema uit Goethes *Wanderers Nachtlied* weer om de hoek kijken ?

*Vroeger, vóór de ouderdom mijn haren dunde,
 'k dacht met wijs zijn 't beste lot te trekken.
 Maar nu weet ik dat geen wijsheid ooit vergunde*

*Daarom zei ik : laat maar !
 Zie de grijze rook
 die van kou naar kouder koude gaat : zó
 ga jij ook.*

*'k Zag de braven en de vlijtigen verrekken.
 Dus dacht ik : voor mij de kromme weg.
 Maar ook die leidt ons soort volk alleen de drek in.
 Goede en slechte raad zijn om het even slecht.*

*En dus zeg ik : laat maar !
 Zie de grijze rook
 die van kou naar kouder koude gaat : zó
 ga jij ook.*

*Zij, die oud zijn, hoor ik, hebben niets te hopen,
 want slechts tijd voedt hoop, en tijd ontbreekt.
 Voor ons jongeren, hoor ik, staat de poort nog open
 zij 't ook, hoor ik, dat er niets meer achter steekt.*

*En ook ik zeg : laat maar !
 Zie de grijze rook
 die van kou naar kouder koude gaat : zó
 ga jij ook. (uit *Der gute Mensch von Sezuan* 1940; vertaling Gerrit Kouwenaar)*

en de liefde dan ?

En tot slot misschien wel Brechts mooiste liefdeslied - we hebben het ooit gezongen -, misschien wel Brechts enige liefdeslied dat teder en rechtuit is en niet met een kwinkslag of sarkastische noot eindigt. Maar dat lied gaat over de onmogelijkheid van de liefde. Want eigenlijk herinnert de dichter zich niet aan Marie A. maar aan de vluchtige zomerwolk die over de geliefden zweefde en in het niets oploste.

*En vraag je mij hoe' t met de liefde staat ?
 Dan zeg ik jou ; ik zou het niet meer weten.
 Wat jij bedoelt, dat weet ik, wees gerust
 Maar haar gezicht dat ben ik echt vergeten,
 Ik weet alleen : ik heb het ooit gekust.*

*Maar ook die kus was ik allang vergeten
 Als toen die wolk daar niet gehangen had.
 Dat weet ik nog en zal ik altijd weten,
 Ze was zeer wit, daar boven boom en blad.
 De pruimenbomen blijven misschien bloeien,
 Die ene vrouw heeft nu misschien haar achtste kind ?
 Die ene wolk, die bloeide slechts minuten,
 En toen ik opkeek, week ze in de wind.
 (Erinnerung an die Marie A., uit de Hauspostille, 1920)*

Kris

Voor dit artikel heb ik geput uit de biografie van Marianne Kesting en ook uit Herbert Lüthy (1952). *Vom Armen Bert Brecht.*
 Uit Der Monat nr 44.

de Krijtkring

hij trommelt, hij fluit en hij laat het swingen

We kennen Vital, maar wie of wat is Luc Mishalle en zijn "rare cirkel" ?

Het is een curriculum vitae om U tegen te zeggen.

* licentiaat rechten (U.I.A. 1976) en getuigschriften muziekonderwijs, o.m. notenleer, harmonie, saxofoon, trompet, piano, toneel, dictie ...

* stages in jazz bij Johnny Griffin, Hal Singer, Steve Houben, Lol Coxhill. Zang bij Roy Hart, ritme bij *The African School of Music* (Ghana) en Victoria Santa Cruz (Peru).

* speelt muziek vanaf zijn zevende jaar in allerlei schoolorkesten en toert later in verschillende folkbands, vooral op snaarinstrumenten

* 1973 : avant-garde performancetrio Mishalle-Geladi-Steels. Spelen o.m. in Proka, King Kong, Ercola en in galerijen voor hedendaagse kunst. Speelt tevens bij *Studio voor experimentele muziek* o.l.v. Joris De Laet en bij *WIM* (Werkgroep Improviserende Musici)

* 1976-1978 : woont en werkt in Engeland bij de Britse theatergroep *Welfare State International* (musicus en zakelijk leider). Schrijft o.m. muziek voor *Upandown Mooney*

* 1979-81 : beheerder van het *Centrum Experimenteel Theater* (U.I.A. – Wilrijk).

* lid van *St-Juttemis* (NL). Speelt ook in de kameropera *Ulrike* (Raoul De Smet) en bij de *Internationale Nieuwe Scene* (liederen van Brecht/Weill, o.l.v. Walter Heynen)

* 1982 : Associate Artistic Director bij *Welfare State International*. Schrijft o.m. muziek voor *King Real* (Adrian Mitchell) en *Doomsday Colouring Book* (John Fox). Regisseert de openingsceremonie van het eerste *WOMAD*-festival in Bristol.

* 1983 : muzikdirecteur bij *Tiedrie* (*Gilgamesh*). Toert o.m. in Duitsland en Hong Kong

* vanaf 1984 : initieert verschillende muziekprojecten rond culturele minderheden. *Belçikal* toert met veel succes (Huddersfield Contemporary Music Festival, Bracknell Jazz,

Mallemunt, Dublin City Festival,

Poetry International Rotterdam, ...)

* 1985 : oprichting van *Galileo's Left Wing* (toers in Engeland, Oostenrijk, Zwitserland, Frankrijk, ...). Musicus bij *Dogtroep* (NL)

* 1986 : samenwerking met *Theatre of Shadows* (GB). Toers in Tunesië. Project *Urban Shadows* in Engeland. Toert met Fred Van Hove en speelt in formaties van wereldniveau (Lol Coxhill, Steve Beresford, Maggie Nichols, Peter Kowald, Misha Mengelberg, ...)

Muziekdirectie voor *Mirrorman*, Vancouver.

Schrijft voor de Londense performancegroep *Emergency Exit Arts*.

* 1987 : eerste compositieopdracht voor Monty (Antwerpen) *Mékouè* en verder *Urbanized* (Vooruit), *Akoestische Winterverhalen* (CCB), *Peyelau* (WIM), *Metropolis* (Stad aan de Stroom), *Webl* (F.v.VI.)

* 1988 (tot 1998) : lid van Blindman Kwartet. Festivals in Grenada, Madrid, Wenen, Fribourg, Parijs, Glasgow, Bergen (Noorwegen), Hong Kong, Japan, Polen, Tsjechië, ...

De Krijtkring is een muzikeducatieve organisatie (erkend door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap) met Brussel als uitvalsbasis. De Krijtkring profileert zich resoluut als een productiehuis voor grootstedelijke muziek. In dat huis vinden muzikmakers een onderdak. Zij denken, werken en creëren in de bewegende cultuur van een grootstad, met haar verschillen, haar schoonheid en haar lelijkheid.

De Krijtkring ontwikkelt daarbij een nieuwe muzikcultuur, door de universele elementen uit de veelheid aan culturen - typisch voor een metropool - te vertalen naar de eigen (meestal Vlaamse) culturele context.

Een oorspronkelijke, originele, nieuw uit te vinden muziek dus, die los staat van globalisering, commercie, showbizz en van het neoklassieke keurslijf van de meeste muzikpedagogische instituten.

De producties van De Krijtkring zijn het resultaat van intensieve educatieve werksessies met als einddoel een professionele artistieke confrontatie met een breed publiek. Daarbij wordt zowel bij spelers (een mengeling van autodidacten en professionelen) als bij toeschouwers naar een maximale diversificatie in achtergrond en cultuur gestreefd.

* Oprichting *Rai Express*. Toert veel in Duitsland, Oostenrijk, GB, ...

* 1989-90 : huismuzikant bij *LOD*. Coördineert verschillende projecten als *z'Bipob* en *n'Dem*. Speelt tevens bij *Zjora* en *El Kholoud* (Marokkaanse muziek) en toert met de rai ster Cheb Zahouani. Muziekdirecteur Welfare State voor opening Houston Festivals

* vanaf 1991 : coördinatie van het *Reisduiven en Kleurpotloden* (A'pen '93). *Marakbar* wordt er de sensatie van 1993

* Speelt bij *Eén Orkest* (Kaaitheater), Festival van de Nieuwe Opera (Singel) en *Ictus*

* Muziekdirecteur *Welfare State* in Belfast en creaties met *Blindman Kwartet*

* 1995 : performances met An De Donder, muziek voor *Harlekijn in Afrika* (INS). Coördineert het project *Color Box*. Maakt deel uit van *El Adoua*.

* 1996 : schrijft met John Fox de songcyclus *From Scratch*. Met An De Donder *Zwaluw*, *zwaluw* een kindertheaterproductie van *De Werf* (Brugge)

* 1997 : nonet *Dramé-Watts-Mishalle* (Zuiderpershuis).

Tongues & Savage/Love, een LOD-muziektheaterproductie

* 1998 : *Al Harmoniah on strings* en *Nooit meer slapen*, muziektheaterproducties van Walpurgis. Schrijft muziek voor *Sindsdien val ik*, op teksten van Elvis Peeters (Vooruit). Speelt in *Squeeze-box Hardware* (Limelight).

* muziekdirecteur van een grootschalig project in de mijnen van Limburg (*Tirasila*)

* 1998 : artistiek directeur van *Krijtkring*. *Al-Harmoniah* is Cultureel Ambassadeur van Vlaanderen, toert in Marokko

* 1999 : coördineert oprichting van *Marockinettes*, samenwerking tussen *Orchestre National de Barbes* en *Al-Harmoniah*

* 2000 : openingsceremonie van *Brussel 2000, Drum & Brass Affaire*. Artistiek directeur *Zinnekeparade*, pool Noord West. Creatie van *Fanfarrah*. Samenwerking met *Les Enfants du Maghreb* die leidt tot *Maghraibia*. Tweede toer in Marokko met *Al-Harmoniah*

* 2001 : opstarten van *Gentse Helden*. Geeft muziekstages in België en Frankrijk. Muziekdirectie en uitvoering *Haroen en de zee van Verhalen* bij het Ro-theater (NL)

* 2002 : artistieke directie *Zinnekeparade*, pool Noord West. Creatie van *akadaka*.

* geeft lezingen en workshops. Publiceerde o.m. in *Ons Erfdeel*, bij Methuen en Alamire.

Saxafabra is een ongewone groep met negen: 4 saxofonisten, 4 percussionisten en een tuba-speler. Ieder saxofonist speelt 2 of meer saxofoons. De 4 percussionisten vervangen geenszins een klassiek drumstel. Het traditionele snaar- en basdrumgeluid kan overgaan naar een samba instrumentatie. Een tuba vervangt de contrabas. Omdat de instrumentbezetting in bijna elk stuk wijzigt kan men spelen met een veelvoud van stijlen en atmosferen.

Marockin' Brass is een 'all star' blazerssectie en dito Marokkaanse percussionisten. Zeer eigenzinnige en obsessieve shaabi-funk dus, geserveerd op akoestische wijze. Saxen, tuba, trompet en euphoneum spelen op een bedje van tbels, krakeb, bendir en derboukka. Als toetje gooien we er nog wat bazuinen bovenop.

Fanfakids tussen 9 en 14 jaar repeteren o.l.v. Jo Zanders en Bart Nagels in hun thuishaven : buurthuis Centrum West. Repertoire en instrumenten laten een mix van stijlen horen zoals rai, maracatu en hip hop gespeeld op basdrums, zelfgemaakte PVC-drums, Braziliaanse tamborims, Afrikaanse bellen en Marokkaanse nfars.

Rumblestiltskin creëert met bizarre, zelfgefabriceerde instrumenten een geflipte interculturele soundscape. Met mega-surfmast-bazuinen van 4 meter 20, gevierendeelde bombardons, zelfgefabriceerde luide drums, gongs en bellen vermengen zij de meest uiteenlopende muziekstijlen.

Aywa! zijn vijf Europese topmusici (trompet, trombone, saxofoons en contrabas) en 10 Marokkaanse percussionisten/zangers. Nu ontwikkelen ze een nieuwe groep:

Akadaka bestaat uit vier Europese riet- en koperblazers en zeven Marokkaanse gnauoa percussionisten en zangers. Vanaf september ontwikkelt de vzw 3 nieuwe projecten

1. **Plakwerk** voor kinderen van 7 tot 12 jaar. Alle instrumenten, repetities op zaterdagmorgen.

2. **Bagadski** voor alle leeftijden. Beginnende percussionisten en koperblazers/doedelzakken/bombardes. Repetities op maandagavond

3. **Inyangebeat orchestra** voor alle leeftijden en op basis van een Rwandese percussiesectie. Alle soorten blaasinstrumenten. Voor gevorderden.

vzw De Krijtkring Delaunoystaat 58
1080 Brussel 02-218.70.52.

luc@krijtkring.org **www.krijtkring.org**

Friedrich Holländer

wenn ich mir was wünschen dürfte

*Raus mit den Männern : geschreven, gecomponeerd en vertaald door mannen.
Voorlopig gaat het nog niet echt zonder. En alvast niet zonder Friedrich Holländer.*

holländerjaar

Samen met Kurt Weill hergroepeerde Friedrich Holländer het erotische cabaret in het Duitsland van de "Goldenen Zwanziger Jahre". De veranderingen (volgens de muziek-criticus Hans Heinz Stuckenschmidt) zijn gebaseerd op de sociale schok van die tijd, namelijk de totale verandering van morele waarden, die onder andere resulteerde in een ander vrouw-beeld. Marlene Dietrich en de muziek van Friedrich Holländer voor de film *Der blaue Engel* stonden voor deze nieuwe generatie en zijn veranderde wereldbeeld. In de revue *Spuk in der Villa Stern* uit 1931, verwoordde Holländer zijn kritiek op de nieuwe machthebber Adolf Hitler : "Lüge, Lüge, Lüge, Lüge - alles, was der Mann gesehen. Aber er erzählt so schön ...". Dus was het in 1933 uit voor Friedrich Holländer. Zijn *Tingel-Tangel-Theater* werd gesloten, hij moest zelf vluchten voor de Nazi's. Het zou tot 1955 duren voordat Friedrich Holländer weer op Duitse bodem terugkeerde.

Holländer stierf in 1976 dertig jaar geleden. Onder de titel *Wenn ich mir was wünschen dürfte* bracht de Vlaamse Opera in het kader van het Internationaal Filmfestival van Vlaanderen een hommage aan de componist die zijn levenswijsheid zelf verwoordde :

*Wenn ich mir was wünschen dürfte ...
möcht ich etwas glücklich sein ;
denn wenn ich gar zu glücklich wäre,
hätt ich Heimweh nach dem Traurigsein.*

feministisch

29 juni 1926 maakte ene Claire Waldoff zich onsterfelijk met deze oerschreeuw :

*Raus mit den Männern aus'm Reichstag !
Raus mit den Männern aus'm Landtag !
Raus mit den Männern aus'm Herrenhaus !
Wir machen draus / Ein Frauenhaus.
Raus mit den Männern aus'm Dasein !
Raus mit den Männern aus'm Hiersein !
Raus mit den Männern aus'm Dortsein !
Die müßten längst schon fortsein !
Raus mit den Männern aus'm Bau !
Und rin in die Dinger mit der Frau.*

Holländer heeft met veel bekende auteurs gewerkt, zoals Tucholsky, Mehring, Klabund, Alfred Lichtenstein of kabarettisten als Rudolf Nelson en Marcellus Schiffer. Maar zijn eigen teksten mogen er ook zijn. *Raus mit den Männern* is van zijn hand. Maar ook het juweeltje *O Mond !*, het gezang van een maanzieke arbeider die zich in onvervalst Berlinerisch op weg naar huis niet van de maan kan losmaken :

*Mit eenem Ooge kiekt der Mond mir an, / Des Abends in der Kaiserallee . . .
O Mond, kieke ma nicht so doof, / Wenn ick abends nach Hause loof.
Een großes Ooge hat er immer offen, / Wie Vater, wenn er auf'm Sofa pennt.
Von dieses Ooge bin ich sehr betroffen, / Bis in mein tiefstes, tiefstes Element.*

Maar ook de geschiedenis van deze geborene Clara Wortmann (°22 oktober 1884) is boeiend. Ze wilde eigenlijk arts worden, maar kon niet gaan studeren bij gebrek aan financiële middelen. Ze kiest dan maar voor een theatercarrière en noemt zich vanaf nu Claire Waldoff. In 1907 debuteert ze in een klein kabaret in Berlijn en brengt er antimilitaristische liederen in een schooluniform van een jongensinternaat. De directie is niet enthousiast en wil ze van het programma afvoeren, maar Walter Kollo (1878-1940) springt voor haar in de bres. Het wordt een succes.

Vanaf 1924 komt ze aan de top van het kabaret in Berlijn en gerenommeerde componisten en tekstschrijvers als Kurt Tucholsky en Friedrich Hollaender (1896-1976) schrijven voor haar. In 1926 zingt ze in de Revue *Von Mund zu Mund* het Lied *Raus mit den Männern aus dem Reichstag*. De toen nog onbekende Marlene Dietrich was bevriend met Waldoff en kreeg een invalrolletje in die Revue.

In 1932 treedt Claire Waldoff in volle economische crisis op voor de Kommunistische Rote Hilfe. In 1933 krijgt ze van de Nazis dan ook Berufsverbot. Maar Waldoff wordt lid van de *Reichskulturkammer* en mag vanaf eind 1933 terug op toernee. In de *Völkischen Beobachter* verschijnt echter een artikel waarin haar optreden in hemd, das en "kortgesneden kopje" bekritiseerd wordt. Daarenboven blijkt ze een lesbische relatie te hebben en heeft ze een actuele versie gemaakt van haar oude hit *Hermann heesst er !* : "Rechts Lametta, links Lametta und der Bauch wird immer

fetta und in Preußen ist er Meister - Hermann heeßt er !" Hermann Göring kan er niet mee lachen. In 1936 staat ze dus weer op de verboden lijst.

In 1939 mag ze weer meewerken aan radioprogramma's voor de Wehrmacht. Na de oorlog probeert ze nog een comeback, maar het lukt niet meer. In 1953 verschijnt haar autobiografie *Weeste noch ... !* In 1957 sterft ze.

Het festival van het politieke lied

als je elkaar kent, kun je moeilijk op elkaar schieten

Dit keer bij de koorverhalen geen voorstelling van een exotisch of gelijkgezind koor maar een heus politiek koorfestival. En van een koorverhaal wordt het dan plots een blaasverhaal. O ja, het dateert wel van 1990.

In februari 1990 vond in Oost-Berlijn het twintigste en misschien laatste *Festival van het Politieke Lied* plaats. Het is een enorm jaarlijks festival met een week lang optredens in theaters, jeugdclubs en op straat. Bands uit Rusland, Amerika, Engeland, de DDR zelf etc. en Mercedes Sosa, Inti Ilimani, Farafina uit Burkina Faso, liederenzangers. En dit jaar voor het eerst tien alternatieve blaasgroepen uit West-Europa en Oost-Berlijn. Ze gebruikten Bach, Duitse blaasfolklore en een herontdekte Eisler voor kritische collega's. Uit Nederland kwamen *De Fanfare van de Eerste Liefdesnacht* (Amsterdam) en *Tegenwind* (Utrecht). Ik speel in De Eerste Liefdesnacht.

fanfarebeweging

Er blijkt zich in de jaren tachtig een Europese alternatieve fanfarebeweging te hebben ontwikkeld, nauw verbonden met actiebewegingen. Ze onderscheiden zich van de houtenklazerige, geüniformeerde en al of niet met majorettes in het gelid marcherende traditionele kapellen door hun speelsheid, theaterachtige grappen, jazzinvloeden en een linkse

instelling. Het *Willem Breuker Kollektief* en *De Volharding* behoren vaak tot de inspiratoren. "Toen nu het volk het geschal der bazuinen vernam", citeert het festival-programma, "en een luid krijgsgeschreeuw aanhief, stortte de muur in en het volk drong de stad binnen." Door ons drukke optreedschema hebben we weinig kunnen merken van het niet-blazersdeel van het festival, maar de ontmoeting met zo'n 160 alternatieve blazers uit Zwitserland, BRD, Frankrijk en de DDR was ook leuk. Het contact tussen progressieve musici van overal is natuurlijk een van de aardige dingen van zo'n spektakel. We speelden tot vroeg in de ochtend voor swingende mensen in jeugdclubs, overdag in theaters waar je een tientje entree moest betalen om op een pluche stoel naar ons te luisteren. En op zaterdagmiddag op de gigantische Alexanderplatz - een oncontroleerbaar straatoptreden dat vóór november absoluut was uitgesloten.

Iemand van de *Bolschewistische Kurkapelle Schwartz-Rot*, een alternatieve Oost-Berlijnse fanfare: "Mijn situatie is te vergelijken met die van Wolf Biermann die in '76 uit de DDR werd uitgewezen. Ik voel me ook uitgewezen en kan niet meer terug - de DDR is weg, je woont al praktisch in het Westen. Misschien zou je uit Duitsland weg moeten gaan, naar een ander land waar een grotere mate aan vanzelfsprekende democratische cultuur en tolerantie is. (...) Ik ben bang voor groeiende intolerantie tegenover buitenlanders, voor groeiende agressie tegenover politiek andersdenkenden."

In Oost-Berlijn logeerden we bij mensen van fanfare *Die Letzte Verzweifelte Hoffnung*. Ze zijn een recente afsplitsing van *Die Bolschewistische Kurkapelle Schwarz-Rot*. Voor dit - misschien laatste - festival sliepen 160 blazers bij mensen thuis. Allemaal georganiseerd via het alternatieve blaascircuit. Misschien een voorproefje van hoe het festival basisdemocratisch kan blijven voortbestaan. Want of het als officieel gebeuren de omwenteling overleeft is nog maar de vraag.

niet alleen een alibi voor de machthebbers

Het *Festival van het Politieke Lied* heeft zijn oorsprong in de verjaardagsfeesten van een zangvereniging, de *Oktoberclub*. Het kwam onder leiding van de FDJ (Freie Deutsche Jugend, jongerenorganisatie van de SED) en werd steeds meer een staatsfestival. Rolf Fischer was in 1985 een van de oprichters van de *Bolschewistische Kurkapelle Schwarz-Rot* en hij schreef of arrangeerde de meeste muziek. Rolf: "In het begin was er een sterke gerichtheid op de wereld. Het festival was ook altijd het centrum van de solidariteitsbeweging. Met de Derde Wereld, de strijd in Chili, kwam als het ware de muzikale linkse wereld bij ons. Tot aan rockgroepen toe, als Floh de Cologne, Bots van jullie. Later namen ook de zogezegd beste groepen van ons eigen land eraan deel en kwamen met hun eigen inbreng, de omgang met de problemen hier, voorzover dat dan mogelijk was. Maar er waren ook groepen en zangers die niet mochten optreden, die te kritisch waren. Wolf Biermann als bekend voorbeeld, de rockgroep Renft, in '76 verboden, Bettina Wegner die alleen maar in de marge, bij kleine bijeenkomsten mocht optreden." *Was het dan een volkomen onkritisch gebeuren?*

Rolf: "Ze was binnen de mogelijkheden vaak niet onkritisch. Verschillende groepen probeerden zo ver te gaan als mogelijk was. Vooral op het gebied van de poëzie, de teksten, nieuwe vormen, theatervormen, om de problemen van ons land naar voren te brengen. Maar de liederenzangers bleven altijd in de marge van het festival. Later verhardden zich de tegenstellingen, er kwamen steeds heftiger discussies over wie er wel en niet mochten optreden."

Arno Schmidt, zanger van de Oost-Duitse *Arno Schmidt & Band*: "Als je elkaar kent kun je moeilijk op elkaar schieten hè. Zo'n festival kon gebruikt worden als alibi voor de machthebbers, maar had ook een terugslag op die machthebbers. 20 jaar festival zijn ook 20 jaar mensen die vrije gedachten gehoord hebben en geconfronteerd zijn

met vrijheidslievende en vredelievende opvattingen. Zo'n hele generatie die daardoor is beïnvloed, kun je natuurlijk slecht tegen elkaar opzetten. Vaak kwamen vier, vijf dagen lang vijf- tot tienduizend mensen naar optredens. Het waren mensen uit alle lagen van de bevolking, niet alleen intellectuelen, ook arbeiders, mensen uit Kampfgruppen, veiligheidsdiensten en politiemensen kwamen daar in hun vrije tijd. Dat soldaten niet geschoten hebben, toen tijdens de novemberdemo mensen op de muur afliepen, heeft toch ook iets met een gezamenlijke cultuur te maken."

alternatieve blaasmuziek in Oost-Berlijn

Rolf : "In 1985 hadden we met drie mensen uit een muziektheatergroep het plan een blazersgroep op te richten. De impuls kwam via het *Festival des Politischen Liedes*. Er was een brassband uit Engeland te gast die o.a. de Mahogany-song speelde en *Macina Macaronica* uit Italië, een rockband die ook veel met theater deed en plotseling met blaasinstrumenten door de zaal liep. Dat idee van een communicatieve muziek, met lol en power. Iets heel anders dan die gitaarteksten/poëzie. Door de groepen die hier waren, en ook de platen die we kenden van het *Sogenannte Linksradikele Blasorchester* uit Frankfurt - alleen vanwege hun naam mocht die nooit worden uitgenodigd - wilden we vanuit zo'n links muzikaal concept een groep oprichten. Ik had nog nooit blaasmuziek geschreven en kende natuurlijk marsmuziek en folkloristische blaasmuziek. Ik heb die gehaat en haat die nu nog." Na enige tijd was er een bezetting van 20 mensen. *Wat is er links-radicaal of geëngageerd in jullie muziek ?*

Rolf : "Aan de ene kant de bewuste omgang met onze proletarische avantgardecultuur. Van Mühsam, tot Eisler, Brecht, Dessau. Tot hen hebben we altijd een progressieve verhouding gehad. Hun ideeën, ook esthetisch, waren voor ons altijd van belang. Het concept bij het begin van deze kapel was Eisler spelen, Eisler spelen en nog eens Eisler spelen omdat deze mens, die we zeer bewonderden als componist en als politicus en estheticus alleen nog als museumstuk behandeld wordt van wie nog nauwelijks werken worden uitgevoerd. We wilden Eisler, die ons door de school ook zo tegen gemaakt is, weer naar de mensen brengen, ook naar de clubs bij mensen die nooit naar een concert gaan. Hij heeft werkelijk heel grappige, vrolijke, opwekkende muziek gemaakt. We hebben stukken van hem bewerkt en geprobeerd die over te brengen naar onze tijd. Het werd gecontrasteerd met de zogenaamde folkloristische elementen die onze blaasmuziek heeft en met concertmiddelen, bijvoorbeeld fuga's. En ook de vorm werd veranderd. Aan de andere kant hebben we ook koralen, uit de Luthertijd, zoals *Uit diepe nood roep ik tot U* op Eisler-manier bewerkt.

plastiek tasjes

Voor dit festival hebben IG Blech en Die Letzte Verzweifelte Hoffnung een muziektheaterstuk gemaakt, *Die Beutelsymfony*. 'Beutel' zijn plastiek tasjes. Na het verdwijnen van de muur verschenen ze in het Oost-Berlijnse straatbeeld. Thema was de nieuwe rol die het geld plotseling is gaan spelen en de bevreemding daarover. Eerst hoor je uit een speaker het kloppende geluid van de muurspechten, een vervormde versie van het West-Duitse volkslied dat Brandt, Momper en Kohl in november aanhieven, uitgefloten door het West-Berlijnse publiek en ten slotte het herhaalde geluid van een kassa - van de Pink Floyd-elpee *Dark Side of the Moon*.

Op het podium verschijnen twee tubaspelers. Uit de West-Berlijnse tuba haalt iemand als een goochelaar een lange sliert aan elkaar geknoopte plastiek tasjes. En dan barst de muziek los met bijvoorbeeld *Money* van Pink Floyd - overgaand in *Over de opwekkende werking van het geld* van Brecht, dat plotseling weer heel aktueel is.

Ah ... de Moldau

wie vroeg ook al weer welke keizers in Praag liggen ?

Zo'n vraag neemt de redactie op haar kracht en ze toog aan het werk.

Op <http://www.geschichtsforum.de/> staat een kwispagina. Daarop werd op 7 juli 2005 de volgende vraag gesteld. "Bert Brecht schreef :

Am Grunde der Moldau wandern die Steine.

Es liegen drei Kaiser begraben in Prag.

Das Große bleibt groß nicht und klein nicht das Kleine.

die Nacht hat zwölf Stunden, dann kommt schon der Tag.

Wondermooi - maar helaas verkeerd. Waarom ?" Dan begint een spervuur van antwoorden en tegenantwoorden en uiteindelijk volgt zowaar het antwoord op onze vraag.

* Omdat er koningen liggen en geen keizers !

Nee, er liggen weliswaar ook koningen, maar dit is niet het goede antwoord.

* Omdat "Es liegen drei Kaiser in Prag" verwijst naar de Driekeizersslacht waar drie keizers waaronder Napoleon in de buurt van Praag met elkaar vochten, maar waar enkel een tsaar het leven liet !

Neen

* Proberen we iets anders. Op de bodem van de Moldau rollen geen stenen maar ligt enkel modder.

Nein und Nein

* Een andere poging : na de nacht volgt niet de dag maar de schemering.

Auch nicht

* Ik wil eens een wijs antwoord proberen. Alles verandert, is de inhoud van het lied. Wel, dat is een *parradoxum*, want als alles verandert, dan verandert ook de waarheid van deze stelling en is ze niet meer waar, want spreekt ze zichzelf tegen.

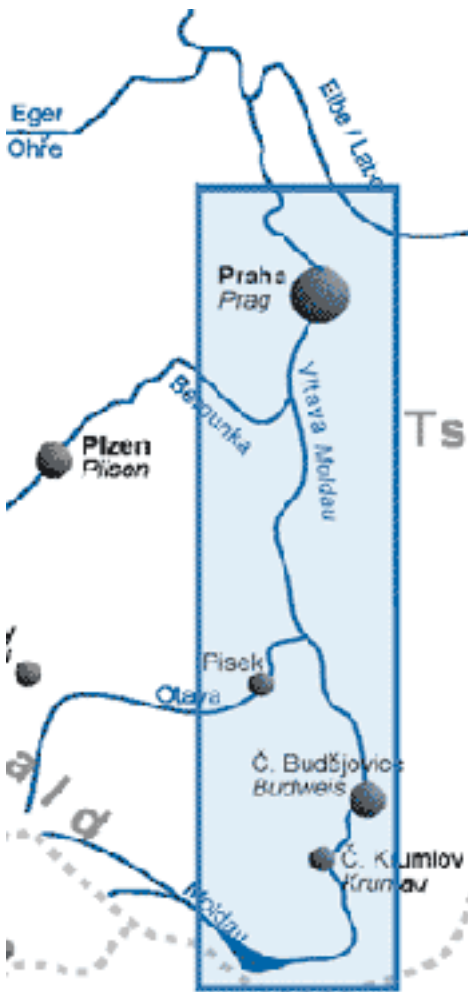
Nee, veel te ver gezocht, zo slim ben ik niet.

* De nacht duurt slechts bij de zonnewendes 12 uur. Anders is ze ofwel langer ofwel korter.

Ja, dat klopt wel, maar in de poëzie mag een dichter zich over de duur van de nacht vrij uitdrukken.

Niemand vindt het ?

In de Veitsdom in Praag liggen er niet drie maar VIER keizers begraven. Maar "drei Kaiser" klinkt natuurlijk mooier dan vier keizers. Juist zou ook geweest zijn dat er in Praag drie Habsburgse keizers begraven liggen. Maar dat past al helemaal niet in het gedicht. Eerst en vooral is er **Karl IV** (1316-1378). Die was koning van Bohemen vanaf 1346 en daarbovenop van 1355 tot aan zijn dood nog Rooms-duitsse Keizer. Daarna volgen de drie Habsburgse keizers. **Ferdinand I.** (1503-1564) 1526 Konig von Bohemen en Hongarije, in 1531 roomse konig en in 1558 Keizer en grondlegger van de Habsburgse dynastie. **Maximilian II.** (1527-1576) was Keizer van het *Heiligen Römischen Reiches* van 1564 tot 1576. En ten slotte **Rudolf II.** (1552-1612) die van 1576 tot 1612 Keizer van het Heilige Roomse Rijn der Duitse Natie. Daarna trokken de keizers naar Wenen

Vooruit met de democratische geit

Randall Swingler ruit Britten op

We swingen met Swingler op romantische noten van Benjamin Britten.

Maar wie was die Swingler ?

Randall Swingler (1909 – 1967) was een engels dichter die zich vooral in de dertiger jaren actief voor de communistische zaak inzette. Hij werd geboren in een welstellend gezin in Nottingham. Hij was zelf een begaafd fluitspeler, maar verdiende zijn muzikale sporen toch vooral als tekstschrijver. Bij literatuurcritici hebben zijn verzen echter niet zoveel bijval gevonden.

In 1934 werd hij lid van de Communist Party of Great Britain. Hij heeft zijn sporen echter vooral verdiend als uitgever van brochures en tijdschriften (bv. *Fore Publications*, 1938 ; *Left Review* tot 1938 ; *Arena* ; *Seven* ; *Our Time*). Hij was mede-organisator van de ondergrondse *Writer's Group* die in de late dertiger jaren een linkse literaire stroming op poten probeerde te zetten. Hij werkte ook mee met het Unity Theatre.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij vrijwilliger in het Britse Leger in Italië en hij werd er gedecoreerd. Na de oorlog is hij niet meer in geslaagd nog een belangrijke plaats in het culturele leven in te nemen. In 1956 keerde hij de communistische partij de rug toe. En in 1957 was hij mede-oprichter van E. P. Thompson's *The New Reasoner*. Dit was de opvolger van *The Reasoner*, een tijdschrift dat rond 1950 door ontgoochelde

de communisten in het leven was geroepen die Stalin-trouwe lijn van de partij beu waren. Het tijdschrift geraakte dan ook niet veel verder dan interne bekvechterij. *The New Reasoner* wilde daarom "de oude communistische waarden in ere herstellen, de socialistische deugden weer in het licht stellen en de sociale realiteit ondogmatisch tegemoet treden". In 1960 veranderde de *New Reasoner* in *New Left Review*.

Naast *Advance Democracy* heeft Britten nog muziek voor een andere tekst van Swingler gecomponeerd : Op. 14, *Ballad of Heroes* for tenor or soprano, chorus and orchestra (words W. H. Auden and Randall Swingler), 1939. De tekst is dus niet alleen van Swingler maar ook van Auden. Britten stond op het punt naar Amerika te vertrekken, toen hij gevraagd werd muziek te schrijven voor een

herdenkingsconcert ter nagedachtenis van de Britse vrijwilligers die in de Spaanse Burgeroorlog gevallen waren.

Van Auden heeft Britten twee pacifistische gedichten gekozen waaronder *Farewell to the drawing room's civilized cry*. Maar Swingler zorgde voor gespierde poëzie waarin de lof van de Britse vrijwilligers gezongen wordt. Dit is het enige muziekstuk van Britten waarin gesteld wordt dat er "a time for war" is.

Overigens is *Advance Democracy* in 2005 door het koor van de Vlaamse Opera onder leiding van van Kurt Bikkembergs gebracht in een programma over oorlog en vrede.

BBEK stelt zich voor

Drie collega's stellen hun muzikale interesse voor. Dit keer komen drie Bruxellois aan het woord. We spraken af dat Nederfrans toegelaten was. Maar de eerste verkoos toch Nederlands, omdat hij in het Frans anders breedsprakerig zou worden.

Eigenlijk ben ik, wat muziek betreft, vooral nieuwsgierig. Ik koop af en toe cd's wegens een goede recensie in één of andere krant en heb er onmiddellijk spijt van, want ik lust de muziek niet. Anders ben ik een grote fan van Braziliaanse muziek. Telkens (welja, om de twee jaar) ik naar Brazilië reis, waar ik vrienden heb, keer ik terug met een karrevracht cd's van bekende en minder bekende namen. Gilberto Gil en Caetano Veloso vallen in de eerste categorie, Zizi Posse en Edu Lobo wellicht in de tweede ... maar wellicht ook niet. Downloaden doe ik niet, ik heb ouderwetse opvattingen inzake bescherming van auteursrechten of heeft dat te maken met het feit dat ik nogal onhandig ben met de computer ?

Buiten het koor speel ik thuis piano, meestal voor mezelf of voor mijn lief, soms voor een schare vrienden. Het liefst speel ik dan – een erfenis uit mijn pianolessen aan de muziekacademie van Oudergem, zo'n veertig (oei !) jaar geleden – stukken van Bach ; maar ik speel ook graag Wim Mertens bijvoorbeeld, of songs die voor piano zijn 'getransponeerd' (bestaat dat in het Nederlands ?), van Cat Stevens of Pascal Obispo bijvoorbeeld. Jammer dat mijn vingers door opkomende artritis niet meer zo soepel zijn als destijds in Oudergem !

Dat is het ongeveer. Beroepshalve ben ik veel met politiek bezig, maar muziek hoort daar niet bij, of zeer uitzonderlijk. Ik ga wel graag luisteren naar andere koren, o.a. dat van mijn lief. Zij zingt bij *Polyfolies*, die ook van de partij was in het KVS. *Polyfolies* is een bonte verzameling van zachtaardige anarchisten die echt grappig uit de hoek komen. Als zij in een festival te horen zijn, heb ik de gelegenheid andere koren te beluisteren en dat vind ik fantastisch. Ik heb trouwens al een paar keer met hen gerepeteerd, maar het werd te veel hooi op mijn vork en ik blijf liever trouw aan mijn Vlaamse vrienden ...

Onze tweede gaste bedient zich wel kort en bondig van het Frans. Puisque vous insistez que nous nous exprimions en français, je ne vais pas me faire prier ... 1° En matière de musique je reste très classique. Avec une prédilection pour Bach. Mais j'aime aussi la musique du XXe siècle comme celle de Stravinsky et Chostakovitch. Pour ce qui est de la musique contemporaine, je suis une fidèle du festival *Ars Musica* que je vois plutôt comme un atelier expérimental. Je vais souvent à des concerts, surtout des récitals de chant, sans oublier l'opéra. Mais je ne dédaigne pas les groupes amateurs qui nous offrent souvent de belles surprises. Je me satisfais de ma collection (basique) de CD et n'ai plus le réflexe d'en acheter de nouveaux. Je me tourne plutôt vers la radio et écoute préférentiellement Klara que je trouve bien meilleure que Musiq3. 2° Il y a une bonne vingtaine d'années, je me suis mise au piano. Je persiste à continuer à suivre des cours

malgré des progrès minimes. C'est parfois désespérant le temps qu'il me faut pour déchiffrer ... Il m'a fallu longtemps avant que cet apprentissage m'ouvre à l'écoute de la musique autrement. Sans me prétendre une grande mélomane, j'avoue mieux apprécier les concerts et les critiques musicales. 3° A part *Amnesty International*, je ne suis attachée à aucun mouvement. Mon activité favorite en dehors du boulot reste la randonnée, entre amis.

En ten derde, zonder foto, maar desalniettemin : Tout sur Geneviève (enfin, presque tout). 1) et 2) Musique. Kris me demande quel genre de musique j'écoute volontiers. Je n'écoute pas souvent de la musique, parce que je ne parviens pas à écouter de la musique quand je fais autre chose, ni à faire autre chose quand j'écoute de la musique. Donc, je n'entends même pas les chansons qui passent à la radio. Par contre, j'ai un abonnement à l'opéra, à La Monnaie, et j'adore la musique de Monteverdi, surtout l'Orfeo. Je vais aussi aux concerts des musiciens d'Afrique de l'Ouest, avec leurs rythmes qui vous bercent comme une barque sur le fleuve, et la kora, une harpe phallique. Je suis une adepte des concerts d'appartement (living room music) organisés par Muziekpublique. J'écoute avec plaisir les volutes de la musique arabe. Et Nusrat Fati Ali Khan ... Et encore les grandes voix d'Amérique Latine : Atahualpa Yupanki et Mercedes Sosa.

3) Engagements. Effrayée par les engagements à vie, je suis divorcée et je n'ai pas de carte de parti politique. Par contre, je suis active au sein de la Ligue des Familles, à Uccle, la section où je me suis inscrite en premier lieu. J'y collabore à la rédaction d'une petite brochure trimestrielle, le "Famille Flash". Au niveau local, je me suis engagée dans la campagne contre le projet d'incinérateur de déchets à Drogenbos et j'ai participé à la création d'une école de devoirs dans le centre d'Uccle : P'tit coup de pouce. A part cela, je soutiens les actions d'Oxfam, d'Amnesty, parfois même de Greenpeace. J'étais prête à agir dans la coordination *Extrême droite, non merci*, mais cela n'a pas été nécessaire lors des dernières élections communales, par absence de menace réelle. L'an prochain, vous en saurez plus sur mes goûts en matière d'art plastique, de mode, etc ... Geneviève

KOORGERITSEL

*Koorgeritsel is er voor al uw berichten aan de wereld in het algemeen
en aan uw koormedemensen in het bijzonder.*

reacties na het VCA-optreden

Verschillende berichten van mijn vrienden. 1) Jean-Michel : *Moorsoldaten* = zang met Verfremdungseffekt ?, mooi programma + mise en scène ; vond het spijtig dat Monika achter Lieve en de stander verstopt was ... Felix : heel mooi vooral *Seeräuber Jenny* (misschien kan Anke een privé-optreden bij ons thuis voorzien ?) Magali : Mama !!! 2. Chris Ceustermans : vond het heel mooi, programme très varié ; zou het spijtig vinden als er geen andere optredens meer zouden zijn ! 3. Lut Mertens : indruk wekend, mooi gezongen (zingt zelfs in een koor). 4. Bernadette Stallaert en haar twee meisjes Esther en Celine : vonden het tof dat Robin, Niels en Joris mee deden en hebben ook zin dat een keer te doen ; proficiat voor de solo's. *Monica*

Dag *Chris* , recht voor de raap een paar bevindingen. 1) Het is op zich erg verdienstelijk om een uitermate belangrijke maar in onze kontreien niet echt gemeengoed geworden figuur als Brecht voor het voetlicht te brengen. (Een recensente van *De Morgen* slaagde er onlangs in via liefst 2 spellingsfouten zijn voornaam te verkrachten). 2) Altijd weer de bevestiging : Brecht in vertaling verliest ontegensprekelijk een portie zeggingskracht. 3) Bevreemdend : het koor zingt zittend, wat ingaat tegen de ademhalingslogica. 4) De projectie van archiefbeelden tijdens de *Moorsoldaten* die haaks op de ware toedracht staan : dit is een lied van gevangenen van de Noord-Duitse Emslandlager-kampen (Esterwegen, ...) die in de veengebieden gedwongen aan de slag moesten, en heeft geen uitstaans met de beelden van de eindeloze colonnes in de Russische vlakten tijdens Operatie Barbarossa. *Ach, wir / Die wir den Boden für Freundschaft bereiten wollten / Konnten selber nicht freundlich sein.* Groeten, Lieven

Brecht-kenner prof. Michel Helleputte (ULB, VUB) : Onder de indruk van prestatie van het koor. Kent de teksten van de liederen op zijn duimpje. Vond de keuze goed. Interesseerde zich ook voor de manier waarop producties binnen het koor ontstonden en voor de verspreiding van literaire werken via de muziek. Maria Curter (uit Berlijn) : Verheugde zich over het engagement van het koor (zoiets is in Duitsland amper mogelijk). Vond de Duitse teksten behoorlijk verstaanbaar. Hield ook van de gedachtenwisseling na de voorstelling (dat was ook gebruikelijk bij het *Berliner Ensemble*). Kleine kritiek : video-beelden bij de *Moorsoldaten* met Germaanse prachttypes, kennelijk uit een nazi-propagandafilm, pasten niet bij de inhoud. Anna en Alina, puberende adoptie-kleindochters van Erica : Nooit gedacht, Oma, dat je zo luid kon meezingen. Heel tof. Hebben een boontje voor de percussiejongens. Liuba Diederich (9 jaar oud) : Trop de néerlandais ! Sous-titrage svp. Dirk Diederich, zoon van Erica : Sterk programma, goed gebracht. Maar vond het principe van de video een verouderde kunstgreep (doet iedereen al meer dan 20 jaar). Hield van de sfeer op de Bühne. Maya Diederich, dochter van E : Heel goed, heel gevarieerd. Hield van de projectie van de teksten. Erica

Viona Westra, Brecht-vertolkster (in een warme omarming) : fantastisch ! En de stukken die in haar eigen programma (*Drie stuivers voor Me Ti*) voorkwamen, werden op een heel andere manier gebracht. Boeiende confrontatie dus.

Erik Neirinckx en Walter Verdin (grafische vormgeving *Academie Anderlecht*) vonden dat allen (ook het koor) zeer veel vooruitgang hadden gemaakt. Positief : het aan elkaar breien van liederen, de inleidingskes, de beperking bij de beelden, de zangkunst (behalve enkele liederen). Minder was dat Lieve met haar rug naar het publiek fluitspeelt (beter zou iemand anders fluiten), de zeer lange inleiding en de Maoïstische (dixit W.V) projectie van B.B. Beter één inleiding (de tweede), tekst en lied bij Orff niet perfect timen en nog een aantal details over de video. Geïntrigeerd waren ze door een aantal technische snuffjes in de montage. De belichting zou meer accenten kunnen leggen op de zangers en het geheel meer diepte geven. Soms was het licht nog te sterk t.o.v. de projectie.

Nico Spriet (13j) was onder de indruk van de videomontage (maakt zelf filmpjes).

Brigitte Raskin en Edgar Alsteens waren op de namiddagvoorstelling en hadden ervan genoten. Ze vonden het een mooi en samenhangend geheel. Voor Brigitte had het wel wat theatraal gemogen, voor haar zijn we wat te braaf gebleven in onze expressie.

Raf heeft een nieuw stroofje gemaakt voor de handelaar over de erven van Brecht : ik weet niet wie Brecht is / ik ken alleen zijn prijs groetjes van Mia

Een blik in het verleden (2) van Nootweer naar Nootzaak

In een vorige editie gooiden we een terugblik op de eerste jaren van ons koor en Lieve vertelde met een nooit verminderde strijdkracht over De Moeder en Het Roer van de Staat. Wie ook tijdens de eerste momenten van ons koor aanwezig was, is Erik, bas, af en toe chauffeur en voornamelijk ook archivaris van BBK.

TT : Jij hebt mee een stukje koorgeschiedenis geschreven. Weet je nog wat er gebeurde in aanloop naar de productie *Nootweer* ? Erik : Wel, het was de eerste productie van het Brussels Brecht-Eislerkoor. Op dat moment is er de tweede B bijgekomen en werden we een Brussels Koor. Je moet dat situeren in een context waar er wat wrijvingen waren. Een aantal mensen wou eerst bekijken waar we met onze koren naartoe wilden, wou eerst even wachten alvorens iets nieuws op te starten. Terwijl wij het Brusselse koor heel duidelijk wisten dat we 'links' wilden

**Kommunisme mag niet
gepaard gaan met een
ascetische levenshouding
maar met een volledige
vervulling en vreugde :
het resultaat van een
verzadigd liefdesleven.**

Uit Nootweer

Kommunisme mag niet
(vierstemmig koraal a capella)
Muziek: Cornelis De Bondt
Tekst: W.I. Lenin

afslaan. Ik heb toen nog een soort van ‘go-between’ gespeeld tussen de verschillende strekkingen, die leefden tussen de koren. In Gent waren er ook een aantal mensen die onze visie van strijdkoor deelden. We waren ten slotte mei 68-igers en we wisten wat we wilden. Omgekeerd waren er in Brussel mensen die het belangrijk vonden dat het grote koor zou blijven bestaan, misschien een beetje ten koste van een duidelijke visie.

TT : Dus toen kreeg ons koor het naamplaatje BBEK. Een volwaardig koor met een eigen project ? Erik : Ja, Jan Rispens, de toenmalige dirigent, zag dat project met één koor eigenlijk wel zitten. Hij had met dat koor bepaalde plannen, ambities. Jan had ook een haast grenzeloze energie veil voor het koor. Zo mochten wij bij hem, het uur voor de repetitie, notenleer volgen. We repeteerden in De Moriaan en er waren, net zoals nu trouwens, verschillende werkgroepen : ploeg en de artistieke werkgroep. Al bij al zijn we aan de productie *Nootweer* begonnen met een dertigtal koorleden, niet weinig toch. De artistieke werkgroep was met het idee gekomen om een collage te maken. De thema's waren de thema's van toen : een beetje feminisme, een beetje ecologie, de Noord-Zuid-verhoudingen. Je ziet het, maatschappelijke verandering stond steeds centraal.

TT: Stonden Brecht en Eisler ook nog centraal ? Erik : Uiteraard grepen we naar stukken van B&E terug. Maar we deden ook andere dingen. Jan Rispens was lid van zo'n schrijverscollectief in Nederland. Cornelis De Bondt, Huub De Vriend en Louis Andriessen maakten hier deel van uit. *Laat toch vrij die straat*, het eerste stuk uit de productie was bijvoorbeeld geschreven door Louis Andriessen. Lekker leven op de straat, de straat is van iedereen, was het moto van dat lied. (Waar hebben we dat nog gehoord (sic) ?) Dat was een echte meezinger, we hebben daar achteraf nog verschillende malen andere tekst op gezet. Elk thema dat zich aandiende : de raketten, de wapenwedloop, het verdwijnen van Doel, Reagan, ... kreeg een tekst op dat wijsje van Louis Andriessens. Anderzijds zongen wij muzikaal ook zeer moeilijke stukken, zeer atonale zaken. Wij zongen koorstukken zoals *Kommunisme mag niet*, op een tekst van Lenin, waar Jan Rispens de noten op zette, en een muziekstuk dat absoluut niet geschreven was volgens de regels van de polyfonie. Deze productie werd redelijk gesmaakt door het publiek. We hebben hiermee in de jaren '82 en '83 toch zo'n 7-tal keer opgetreden in : Gent, Hasselt, Leuven, Brussel, Oostende, afin in zowat alle (uit)hoeken van het land. Maar terwijl we opvoerden waren we eigenlijk al bezig met een nieuw stuk : *Nootzaak* (1986).

TT : Jullie hadden de smaak van de muziekcollage toen wel echt goed te pakken ? Erik : We gingen inderdaad min of meer verder op de ingeslagen weg, tegen de armoede, tegen de oorlog, voor de vrouwenzaak ... en toch zitten er in *Nootzaak* ook andere, meer intimistische dingen. Er zat bijvoorbeeld een stukje in uit de ‘Canto General’ op tekst van Pablo Neruda en muziek van Nikis Theodorakis en een stuk op tekst van Federico Garcia Lorca. Iets zeer troosteloos. Dat zijn toch stukken die gevoelsmatig van een andere orde zijn. In *Nootzaak* werden we begeleid door pianist Jan Aertssen.

TT : Zie je een kentering in de thema's vanaf deze productie ? Erik : Neen de kentering in thema's en de invulling van de thema's zie ik eerder begin jaren '90. Dat is de tijd dat het persoonlijke, in tegenstelling tot het collectieve, meer op het voorplan komt.

TT : Dankjewel Erik voor dit stukje koorgeschiedenis (uw reporter ter fiets)

Aan een moeder

Haar zoon viel op het slagveld

Je zoon, moedertje, viel niet voor een gerechte zaak,
maar zijn bloed werd hem afgeperst door allen,
omdat ons de menselijke goedheid is ontvallen.
Maar ik, wij, wij allen zijn de moordenaars van je zoon
en elk woord als eer en held is smaad en hoon.
Elk soldaat die valt in de krijg, hij werd getroffen
door een sluipmoordenaar.
Dit zijn wij allen, allen die het geloof verloren.

Je zoon heeft me gezegd: dit is de goede weg,
en ik heb hem gewezen: ja, die weg is de ware.
Wij hebben gelogen.
<Demokratie> : wij hebben bedrogen.

Als je zoons zoen aan de bloednatte Aarde
nu niet de waarheid heeft vrijgekocht, betaald met zijn warm vlees,
dan is er weer niets gebeurd.
Om je zoon, om je zoon die viel,
werp de glazen kralen van je dwaze woorden weg.
Als je zoon die viel,
als mijn broeder die nog in de kiel
staat van de loopgraven, als al de zoons en al de broers,
als de miljoenen verlossers, - laatste teken van de visfiguur, -
die weerom brengen de bloedige offerande op dit uur,
volgens de oude wet, als de miljoenen kruisen,
die zij niet te dragen hadden, dan enkel houten armpjes
en rij aan rij, niet hebben vrijgekocht
de nieuwe erfzonde van machtbegeeren
en van waan,
dan wordt dit sakrifisie, volgens de oude wet gedaan,
weer nutteloos.

Uit: Paul van Ostaijen - Het Sienjaal - 1918